

28-18

28-74

Muftija sandžački Muamer ef. Zukorlić

TEWHID, IBADET I ŠERIJAT KAO PRIRODNI ČOVJEKOV AMBIJENT

MEĐUNARODNA KONFERENCIJA ŠERIJSKO PRAVO – IZAZOVI I PERSPEKTIVE

Kako nam posljednji Allahov Vjerovjesnik poručuje, znanje je Allahovo svjetlo koje služi da rasvijetli istinu i osvjetli put razuma do slobode i pravih ljudskih vrijednosti.

Ovom prilikom pokušat ću iznijeti par sopstvenih promišljanja ukazujući na značaj ove teme.

Svjedoci smo da danas, već u dubini XXI vijeka, savremeni svijet sa svim svojim tehnološkim, naučnim, ekonomskim i drugim resursima nastoji ponuditi čovječanstvu prosperitet i sreću, ma koliko to bilo iskreno ili ne. Kada bacimo pogled na medijsku, pisanu ili usmenu riječ, uglavnom dobijemo mnoštvo obećanja, najava, programa, ponuda, poziva, što bi trebalo da dovede do boljitka za pojedinca, zajednicu i ljudsku vrstu. Kada promatramo rezultate tih ponuda i programa vidimo, nažalost, ne samo da su neuspješni i da nisu ispunili data obećanja, već nas svakodnevno udaljavaju od zacrtanog cilja.

Očigledno je da imamo sve veću pustoš i stradanja na mnogim meridijanima ovoga svijeta. Nikada više ubijenih, gladnih i napaćenih. Mir i stabilnost kao najčešće teme i proklamirani ideali sve su dalji. Tehnologije koje bi trebalo da servisiraju mir i stabilnost kao nesporne vrijednosti, zapravo proizvode mehanizme rata i ugrožavanja mira. Sve su to tehnologije dominacije nad drugima, eksploatacije i potčinjavanja. Bez obzira na svo blještavilo savremene civilizacije, te se zakonitosti suštinski nisu promijenile u XX i XXI vijeku u odnosu na srednji vijek.

S druge strane, imamo ponude koje nisu bile svojstvene bliskoj prošlosti

ljudske civilizacije, već predstavljene kao dostignuća savremenog društva u pogledu harmonije između čovjeka i prirode. Zato je danas aktualizirano pitanje ekologije i zaštite životne sredine. Na ovu temu troši se mnogo vremena i energije. Na prvi pogled to izgleda veoma primamljivo i predstavlja viši stepen ljudske svijesti i važan civilizacijski iskorak. Moje poimanje ovog pitanja ne ide u smjeru analize odnosa čovjeka i prirode u pogledu ekologije i zaštite životne sredine. Ovo pitanje me potaklo na nešto sasvim drugo, a to je razlika između odnosa životinje i čovjeka prema prirodi.

Životinja je, u odnosu na čovjeka, niža vrsta, biće koje nema razuma, a to znači da nema ni odgovornosti. Ona za razliku od čovjeka nema kapacitete razuma, niti inteligenciju, kao ni druge mogućnosti koje su čovjeku podarene. Međutim, ako promatramo odnos životinje i prirode, nećemo naći primjer poremećenosti tih korelacija. Ne postoji slučaj gdje je životinja napravila ekološku katastrofu. Ne postoji sukob između životinje i prirode. Ne postoji primjer da su životinje proizvele otpad koji se ne može uništiti. Životinje nisu nikada posjekle šumu, ili uništile zelenilo. Ne postoji nijedan slučaj remećenja harmonije između životinja i ostatka prirode.

Zato se nameću pitanja: *Ko je viša vrsta u odnosu na prirodu - životinja ili čovjek? Da li uopće čovjek ide pravim putem u odnosu na životnu sredinu? Da li je uopće potrebno znanje kao produkt ljudskog razuma da bi se imao sklad sa prirodom?* Ovo su veoma važna pitanja koja će nas, uvjeren sam, dovesti do izuzetno bitnih odgovora.

Drugo što želim istaći je pitanje prirodnog ambijenta. Ima li čovjek prirodni ambijent?

Životinja neosporno ima svoj prirodni ambijent. Prirodni ambijent ribe je voda, bijelog medvjeda-Sjeverni pol, žirafe - Afrika, lava-stepa itd. Međutim, čovjek može živjeti u Evropi, Africi, na Antarktiku, u pustinji ili bilo gdje, dok riba ne može izvan vode. Jedna životinjska vrsta ne može živjeti u ambijentu koji joj ne odgovara, bilo da se radi o klimatskom ili nekom drugom razlogu. Van svake sumnje, materijalna priroda nije čovjekov odgovarajući ambijent.

Zašto je uopće bitan prirodni ambijent? Prirodni ambijent predstavlja odgovarajuće uvjete u kojima se ostvaruje harmonija kao pretpostavka trajnog ljudskog zadovoljstva i sreće. Kao prostor i okolnost da se čovjek osjeća normalno i zdravo, da se razvija i funkcionira. Ovim se ruše sve materijalističke ideologije. Ovdje padaju sve teorije materijalizma i hedonizma, sve što postoji od svjetonazora koji baziraju svoje učenje na materiji i potrebi da se ostvari ljudska sreća na zadovoljenju biologije i fiziologije čovjeka. Drugim riječima, ako hoćemo ljudsku sreću na relaciji biologije, materije i prirode, riješimo se razuma i svega što je ljudsko. Budimo životinje i tako ćemo ostvariti sklad sa prirodom. Tada bismo učili od životinja kako postupati sa prirodom.

Neke mudrosti Dalekog istoka su otišle dalje od zapadnih. Zato su borilačke vještine bolje napredovale na Istoku nego na Zapadu, kako one pragmatične, tako i one umjetničke. Sve su učene od životinja. Oni nisu izmišlja-

li ništa novo. Recimo, sve kung-fu tehnike su učene od životinja, pažljivim promatranjem njihovog ponašanja u prirodi. Prirodne pojave i pokrete možete samo učiti iz prirode. Zato je u tome životinja superiornija od čovjeka. Ona je u prednosti u pogledu svih bioloških refleksa i aktivnosti, kako u slučaju borbe i preživljavanja tako i u relaciji drugih odnosa sa prirodom.

Ključno, treće pitanje je: šta je čovjekov prirodni ambijent?

Ako smo neosporno dokazali da to nije materijalna priroda - šta jeste? Da bismo odgovorili na to pitanje, moramo prvo proniknuti u to šta je čovjek i koja je njegova uloga u prirodi. Životinja je prirodno biće. Stvoritelj je superiorno, natprirodno Biće. Imamo čovjeka koji je između ta dva nivoa. Kao takvog mogli bismo ga definirati kao polu-natprirodno biće. Na osnovu čega to zaključujemo? Na osnovu kur'anskih ajeta koji glase:

I kad reče tvoj Gospodar melekima: -Ja ću na Zemlju poslati svog zastupnika...¹

-Zar ne vidiš da je Allah sve što je na Zemlji vama podredio?...²

Dakle, podredio nam je svu prirodu. Da li je moguće prirodu podrediti nekome ko je dio prirode? Ne. Ne može se povjeriti dijete djetetu, niti možete zadužiti ovcu da čuva ovce. Mora postojati neko iznad ko ne reagira refleksima, već ko ima odgovornost. Čuvanje podrazumijeva sposobnost odgovornosti. Namjesništvo podrazumijeva odgovornost. Ono što čovjeka podiže na viši stupanj, na stupanj odgovornosti, jeste razum. Ne više refleks, ne jači prirodni mehanizmi funkcioniranja, preživljavanja i harmoničnog odnosa koji u prirodi funkcionira izvanrazumski, a što razum, nažalost, vrlo često poremeti zbog ljudskih slabosti u odgovornosti.

Čovjek nije prirodno biološko biće u punom smislu te riječi, iako ima biološkog u sebi. Zato ga kvalificiramo kao polu-natprirodno biće iz razloga što u sebi ima prirodnog, pa čak i životinjskog. On ima urođene tjelesne zakonitosti koje su skoro identične životinjskim zakonitostima biologije i drugih potreba. Ali, isto tako ima i drugu dimenziju koja ga podiže iznad prirode.

Imajući to u vidu, postavlja se pitanje: šta je prirodni ambijent čovjeka? U kom ambijentu se čovjek osjeća prirodno? U kom ambijentu čovjek funkcionira normalno i gdje može ostvariti skladan život?

To je, van svake sumnje, ambijent vjere, koga možemo podijeliti u tri dijela. Prvi je ambijent akide -tewhida/vjerovanja u Jednog Jedinog Stvoritelja. Upravo vertikalna tewhida obezbjeđuje harmoniju čovjeka u tom ambijentu. Drugi aspekt vjere je ibadet. Da bi se vertikalna tewhida održala potreban joj je sistem duhovnog ili vjerskog servisiranja, tj. energetskog napajanja, a to je uloga ibadeta. Znamo da su to šehadet, pet dnevnih namaza, džuma namaz,

1 A kada Gospodar tvoj reče melekima: „Ja ću na Zemlji namjesnika postaviti!“ - oni rekoše: „Zar će Ti namjesnik biti onaj koji će na njoj nered činiti i krv proljevati? A mi Tebe veličamo i hvalimo i, kako Tebi dolikuje, štujemo.“ On reče: „Ja znam ono što vi ne znate.“ - (El-Bekare, 30)

2 Zar ne vidiš da je Allah sve što je na Zemlji vama podredio, pa i lađe koje, voljom Njegovom, morem plove? On drži ono što je na nebu da ne bi palo na Zemlju, osim ako On to dopusti. - Allah je, uistinu, prema ljudima Blag i Milostiv. - (El-Hadždž, 65)

ramazanski post, zekat, hadž i ostali ibadeti.

Treći aspekt vjere koji obezbjeđuje čovjeku prirodni ambijent je Šerijat. Uz tewhid - vjeru u jednog Boga, ibadet kao sistem duhovnog energetskog servisiranja je i Šerijat - pravni sistem zaštite te vrijednosti. Sistem uspostave reda koji je naslonjen na osnovnu vrijednost koja se zove tewhid. Sistem koji je u skladu sa osnovnim energetskim napajanjem - ibadetom.

Ova tri aspekta obezbjeđuju čovjeku prirodni ambijent i rezultiraju onim što je suština ljudske vrijednosti - moral, i sve to čini čovjeka čovjekom. Bez vertikale tewhida i intenzivnog ibadetsko-energetskog programa, bez šerijatskog pravnog sistema, moral kao temeljna ljudska vrijednost ili ljudskost koja se ogleda u moralu, možda može postojati i bez toga, kao posljedica fitre, one dubinske ljudskosti usađene u čovjeku. Kada je Allah dž.š. stvorio čovjeka, tog trenutka je fitru udahnuo u njega i svaki čovjek je posjeduje. Čovjek koji ne obezbijedi dalje održavanje te vrijednosti, kroz jasno vjerovanje koje se odvija na relaciji srca i razuma i naziva tewhid, ili iman kao širi pojam, kroz ibadet, kao stalno energijsko napajanje, i kroz Šerijat kao zaštitni sistem od spoljašnjih udara, veoma teško će očuvati suštinsku ljudsku vrijednost - moral.

Fitra se uglavnom ne očuva u cjelosti, već se može očuvati djelimično, pa tada imate neko ljudsko biće, koje nema zaštitne mjere, ali zbog fitre duboko u njemu ponešto od dobra ostane. Iz tog razloga, Allahovom milošću, mi smo na ovim prostorima uspjeli očuvati onu nit tewhida, kroz sve godine iskušenja i nasrtaja na naše individualno i kolektivno biće.

Dimenzija ibadeta je, iako minimalno, ovdje ipak očuvana. Ono što je potpuno eliminirano u sistemskom smislu je Šerijat, odnosno šerijatsko pravo. Nažalost, predug je period od kada je Šerijat eliminiran kao pravni sistem, ali gore od toga jeste devijacija svijesti u kojoj su muslimani pristali da se odriču Šerijata, te da ga se čak i stide. Iskrivljena je svijest zbog koje su mnogi muslimani, uključujući i intelektualce, pristali da se brane od Šerijata i da ga se odriču. To je ono što se mora zaustaviti. To je ono što je naš cilj i namjera da pokažemo da ovdje postoji kritična intelektualna masa, koja ne prihvata pogrešan pravac kretanja neovisno o medijsko-političkim hajkama prema muslimanima na mnogim poljima.

Šerijat je vrijednost koja nema konkurenciju, kao što nijedna Božija odredba nema alternativu u bilo kojoj ponudi čovjeka. Mi nipošto ne treba da dokazujemo da je Božije bolje od ljudskog. Mi se moramo baviti skidanjem vela neznanja sa onoga što je neprikosnovena vrijednost šerijatskoga pravnoga sistema. Neophodno je da iznalazimo metode vraćanja ovih vrijednosti u svijest i srca ljudi.

Nažalost, imamo zabludu u predrasudi da se šerijatski pravni sistem primjenjuje isključivo uz podršku državnih mehanizama. To nije tačno. Bez državnog sudskog aparata možete primjenjivati tri četvrtine Šerijata u personalnom i porodičnom životu. Kada bismo mi, muslimani, došli do tog stepena svijesti u svim aspektima života i napravili sebi prirodni ambijent, za

našu dušu, ne bi bilo smetnji ni za ovu preostalu četvrtinu. Zato, mi trebamo najprije očuvati svijest o Šerijatu, pa tek onda očekivati razumijevanje našega okruženja prema nama.

Van svake sumnje da savremena, a posebno anglo-saksonska pravna teorija, koja je danas dominirajuća i nama bliža u pogledu percepcije općeg prava kao sistema, jer se naslanja na tradiciju, može osporiti muslimanima, recimo, Engleske da primijene šerijatsko pravo. Cjelokupan njihov pravni sistem baziran je na protestantskoj tradiciji i njihovoj vjeri. Ako se proklamiraju kao najveća demokratija svijeta, tih 5000 000 muslimana u Velikoj Britaniji mogli su da budu zanemarivani dok su bili neki siromašni Pakistanci i Bengalci, ali sada u trećoj generaciji, kada imaju učene ljude, oni će im morati reći: *Vaše nasljedno pravo, vjenčanja, bračni odnosi, obligacije, biznisi i druge relacije baziraju se na vašoj vjerskoj tradiciji.*

Vjerovatno će posljednja na red doći krivično-pravna materija koja je najosjetljivija. Nemojmo ono što je najteže da odmah stavljamo u prvi plan, riješimo ono što je lakše. Krivično-pravna materija je u Šerijatu oko 2%, možda ni toliko. Od tristo pedeset i nekoliko pravnih ajeta u Kur'anu, samo je njih nekoliko krivično-pravne prirode. Danas, kada se spomene Šerijat, najprije se misli, uglavnom tendenciozno na krivično pravo, da bi se skrenula pažnja sa suštine i širine Šerijata.